

Manjerij Fish
**ONZE TUIN
OP HET PLATTELAND**

Uit het Engels vertaald door Annet Mons

HE BOOKS

Oorspronkelijke titel *We Made a Garden*

Copyright tekst © Margery Fish, 1956

Copyright © Batsford, 2016

This edition first published in Great Britain in 2016 by Batsford,
an imprint of B.T. Batsford Holdings Limited, 43 Great Ormond Street,
London WC1N 3HZ

Copyright © Nederlandse editie: HL Books, 2022

Copyright © Nederlandse vertaling, 2003 Annet Mons

Ontwerp omslag: Studio Wouke Boog

Illustratie omslag: Detail van de stof *Mansur Granite*

uit de collectie *Minakari* van Designers Guild

Foto blz. 8: Valerie Finnis / RHS Lindley Collections

Opmaak en productiebegeleiding: Wouter Eertink

Dit boek verscheen eerder onder de titel

We maakten een tuin bij Uitgeverij Gianotten.

ISBN 978 90 5615 929 0

NUR 424/320

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenig-
vuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar
gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door
fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schrif-
telijke toestemming van HL Books – info@hlbooks.nl

HL Books is onderdeel van 20 Leafdesdichten en in liet fan wanhoop bv
www.noordboek.nl

INHOUD

Over dit boek	7
Inleiding	11
1. Het huis	15
2. De tuin.....	19
3. Het gazon	29
4. Paden aanleggen.....	36
5. De begroeiing van muren	43
6. Hagen.....	50
7. Niveauverschil in de tuin	58
8. De beplanting	65
9. Opbinden	74
10. Tuinieren met een mes	77
11. Water geven	84
12. Dahlia's.....	88
13. Enkele mislukkingen	92
14. Compost maken	96
15. De waarde van groenblijvende planten	102

16. We maakten fouten.....	106
17. De watertuin.....	113
18. Rotstuinen.....	116
19. Planten tussen de stenen van het terras.....	123
20. De kruidentuin.....	131
21. Vroeg en laat.....	138
22. Gemengde borders.....	149
23. Wat ga ik planten?.....	157
24. Leven en leren.....	165

OVER DIT BOEK

Dit klassieke tuinboek van Margery Fish heeft ondanks het feit dat het meer dan 60 jaar geleden werd geschreven nog niets van zijn kracht en humor verloren. Margery Townshend, geboren in 1892, werkte jarenlang voor *Associated Newspapers* en leerde daar ook haar latere echtgenoot, Walter Fish kennen.

Margery Fish was een zelfstandige en stoere vrouw. In 1916 deinsde ze er bijvoorbeeld niet voor terug om haar toenmalige baas Lord Northcliffe te vergezellen op een behoorlijk gevaarlijke oorlogsmissie naar de Verenigde Staten. Ze was secretaresse van zes opeenvolgende editors van de *Daily Mail* en daarnaast schreef ze zelf ook voor kranten en tijdschriften.

Drie jaar na zijn pensioen trouwt Margery met Walter Fish en toen hij, na een bezoek aan Duitsland in 1937, inzag dat een oorlog met Duitsland onvermijdelijk was besloten ze Londen te verlaten en te verhuizen naar het platteland. Het werd uiteindelijk het behoorlijk vervallen East Lambrook Manor in Somerset. Niet gehinderd door enige kennis op tuingebied gaat ze de strijd

Margery Fish in haar tuin op East Lambrook Manor.

aan met het landschap én met haar man die een heel ander beeld heeft van een perfecte tuin. Margery heeft een voorkeur voor een informele cottagestijl en wil de ruimte geven aan wilde planten, maar Walter wil zowel de tuin als Margery zijn rechtlijnige en traditionele wil opleggen.

De eerste jaren moet ze vechten tegen de overheersende rol van Walter, maar na zijn dood kan ze eindelijk haar eigen weg gaan. Zonder de hulp van tuinmannen ontwikkelt ze een stijl van tuinieren die perfect past bij de nieuwe tijd: *A grand cottage garden on a domestic scale.*

In 1956 besluit ze haar gevecht op papier te zetten, en dat doet ze met een groot gevoel voor humor en een flinke dosis relativeringsvermogen. Bij de beschrijving van de machtsstrijd tussen haar en haar man spaart ze zichzelf en haar overleden echtgenoot niet. Maar dit boek toont vooral haar niet te temmen liefde voor de tuin en de planten. Hedendaagse tuinliefhebbers zullen zich zonder moeite kunnen vinden in haar gevoel voor kleur, bladvormen en plantensoorten en zelf ook het nodige opsteken van de lessen die zij gaandeweg leerde. Margery Fish overlijdt in 1969, maar haar tuin wordt tot op de dag van vandaag gezien als het ultieme voorbeeld van de informele cottagestijl. In 1992 kreeg hij van English Heritage een beschermde status, en nog altijd is haar tuin open voor het publiek. (www.eastlambrook.com)

* Fish gebruikt in haar tekst zowel eigennamen van planten als Latijnse namen. Omdat dit haar specifieke keuze was en om de leesbaarheid niet in de weg te zitten, hebben we besloten de oorspronkelijke tekst te gebruiken en dit niet aan te passen.

INLEIDING

Toen mijn man in 1937 inzag dat er mogelijk een oorlog zou komen en we besloten een huis op het platteland te kopen, dachten al onze vrienden dat we een fatsoenlijk huis in goede staat van onderhoud zouden uitzoeken, compleet met tuin, alles keurig aangelegd en kant-en-klaar.

Toen we in plaats daarvan een buitengewoon gehavend oud huis kozen dat eerst grondig moest worden verbouwd om bewoonbaar te zijn, met een wildernis in plaats van een tuin, hadden ze echt met ons te doen. Ze waren vooral vol medelijden over de tuin. Het opknappen van een huis kon nog leuk zijn, maar hoe dachten twee Londenaren van een boerenerf en een vuilnishoop een tuin te kunnen maken?

Ik heb nooit spijt gehad van onze koppigheid. We maakten natuurlijk fouten, eindeloos veel fouten, maar het waren tenminste onze eigen fouten, net zoals het onze eigen tuin was. Hoe onvolmaakt het resultaat ook mag zijn, toch schuilt er een zekere voldoening in het aanleggen van een tuin die niet op die

van anderen lijkt, en in het besef dat je zelf verantwoordelijk bent voor iedere steen en elke bloem erin. Het is fijn als je alle planten goed kent omdat je ze zelf hebt uitgezocht en geplant. Na verloop van tijd worden ze echte vrienden, ze wekken prettige associaties op met de mensen die ze hebben gegeven en met de tuinen waaruit ze afkomstig zijn.

Toen we de tuin aanlegden, hadden Walter en ik een aantal dingen nadrukkelijk in gedachten.

Het eerste punt was dat de tuin net zo bescheiden en weinig pretentius moest zijn als het huis, feitelijk een cottagetuin, met slingerende paden en onverwachte hoekjes.

Verder moest hij gemakkelijk in onderhoud zijn. Toen we het huis kochten, woonden we nog in Londen en in de eerste twee jaar verdeelden we onze tijd tussen Londen en Somerset, dus moest onze tuin zich een groot deel van de tijd alleen kunnen redden. We maakten het ontwerp met de gedachte dat we hem zelf zouden moeten onderhouden, en hoewel er tijden zijn geweest dat we een vaste hulp hadden, was dit lang niet altijd het geval en beseften we dat we weldra daar zouden zijn waar zoveel mensen vandaag de dag zijn, namelijk afhankelijk van incidentele werkkrachten wanneer we die kunnen krijgen.

Na de dood van Walter heb ik alles nog verder moeten vereenvoudigen, aangezien de tuin slechts de losse uren kan krijgen die overblijven in een drukbezet leven. Hij deed me inzien dat het doel van alle tuiniers moet zijn een tuin die altijd toonbaar is, dat wil zeggen, geen tuin die net op zijn mooist is geweest of het binnenkort zal zijn, maar het nooit echt is. We verontschuldigen ons nooit voor ons huis, omdat we dat uiteraard steeds gezellig houden, en ik heb nooit begrepen waarom

we niet ook over de tuin zo denken.

Nog iets wat hij me heeft bijgebracht, is dat je niet van je bloemen afhankelijk moet zijn om je tuin aantrekkelijk te maken. Een goede architectuur moet op de eerste plaats komen, met een intelligent gebruik van groenblijvende planten, zodat de tuin altijd aangekleed is, welke tijd van het jaar het ook is. Bloemen maken alles nog mooier, maar een goede tuin is een tuin waar je zelfs midden in de winter nog met plezier naar kijkt. Er zou nooit een moment horen te zijn waarop hij niet mooi of interessant is. Om dit te bereiken moet er veel worden nagedacht en hard worden gewerkt, maar het kan wel.

Margery Fish

1. HET HUIS

Het huis was langwerpig en laag, L-vormig, en gebouwd van honingkleurige Somerset-natuursteen. Het moet ooit een rieten dak hebben gehad, maar dit was helaas lang geleden verwijderd en er lagen nu oude rode dakpannen op. Het stond midden in een dorpje in Somerset, op de hoek waar een zijweggetje in de hoofdstraat uitkwam. Aan de voorzijde lag slechts een smalle strook tuin, en aan de achterkant was er ook niet veel, maar we kochten een boomgaard met bijgebouwen erachter, zodat we alles bij elkaar bijna een hectare hadden. We werden door een hoge natuurstenen muur van de dorpsstraat afgeschermd, en aan de andere kant stond een cottage met nog een boomgaard.

Je kunt een tuin niet haastig aanleggen, zeker niet bij een oud huis. Huis en tuin moeten eruitzien alsof ze tegelijk zijn gegroeid, en de enige manier om dit te bereiken is in het huis wonen, de sfeer ervan ondergaan, en dan zal stukje bij beetje het plan voor de tuin ontstaan.

We gingen pas na bijna een jaar buiten aan de slag en tegen

die tijd hadden we het gevoel dat we er thuishoorden en hadden we ons een idee gevormd van wat we ermee wilden doen.

Het was een warme septemberdag toen we het huis voor het eerst zagen, maar het was zo'n ruïne dat Walter weigerde verder te gaan dan de hal, ondanks de geweldige uitspringende schoorsteen die de voorzijde schraagde. Het lange dak was toen opgelapt met stukken golfplaat, de kleine voortuin was een oerwoud van uitgegroeide oude laurierkers en binnen hing een overweldigende geur van vers aangebrachte creosoot, die wedijverde met de bedompte, grafachtige lucht van een onbewoond huis. 'Allemaal huiszwam,' zei Walter. 'Ik peins er niet over.' En hij maakte meteen rechtsomkeert.

Drie maanden lang probeerden we te vinden wat we zochten. We bekeken cottages en villa's, grimmige victoriaanse huizen die ongemakkelijk op de top van een heuvel stonden, en knusse huisjes die in afgelegen dalen waren weggestopt. Sommige huizen waren te groot en de meeste te klein, sommige hadden niet genoeg tuin en andere te veel. Sommige lagen te afgelegen en andere stonden zo dicht tussen andere huizen dat er geen enkele privacy mogelijk was. We schoten niets op en we kibbelden hevig, maar we ontdekten wel wat we niet wilden. Ik kon me Walter niet voorstellen in een vierkamerhuisje met een keuken aan het ene uiteinde en een badkamer aan het andere, en ik was niet van plan mezelf op te zadelen met een kast van een huis waarvoor ik een aantal bedienden nodig zou hebben om het schoon te houden.

We waren in november nog steeds op zoek toen onze weg ons dicht in de buurt bracht van het oude huis dat we in september zo sceptisch hadden afgewezen, dus sloegen we het

weggetje in met 'East Lambrook one mile' om eens te zien wat er in die drie maanden was gebeurd.

Er was heel veel gebeurd. De voortuin was van laurier ontdaan en het huis zag er een stuk beter uit. De golfplaten op het dak waren vervangen door oude dakpannen, binnen waren de muren roomwit gesausd en was het houtwerk met hooglanslak geschilderd.

Het was zo'n typisch Somerset-huis, met een gang in het midden en een deur aan elk uiteinde, heel aantrekkelijk om te zien en heel tochtig om in te wonen. Die dag bekeken we het alleen uit artistiek oogpunt. Het was laat in de middag en de zon ging bijna onder. Beide deuren stonden open en we vingendoorheen een glimp op van een boom en van een groene achtergrond tegen het zonlicht.

Die dag kreeg ik Walter verder dan de betegelde gang en we verkenden de oude bakkerij, met zijn enorme schouw met bank, lage balkenplafond en natuurstenen vloer, en een gezellige kleine salon erachter. Aan de andere kant was nog een grote kamer met stenen vloer en een nog grotere open haard, en aan het verste uiteinde een prachtige kamer met schitterende lambrisering. We beseften allebei dat onze zoektocht voorbij was, dat we thuis waren gekomen.

Ik kan me niet meer precies herinneren wat er daarna gebeurde, maar ik zal nooit de dag vergeten dat de taxateur zijn rapport kwam opstellen. Het was zo'n akelige dag aan het begin van de winter, met een koude, allesdoordringende regen. Het was donker en heel koud in het huis, en er hing weer een grafkelderlucht, ondanks de nieuwe verf en muursaus. De taxateur, arme man, had zojuist zijn vrouw verloren en was al

net zo gedeprimeerd – uiteraard – als het weer. Ik zal evenmin Walters verontwaardiging over het rapport vergeten toen dit binnenkwam. Het huis, hoewel gezond van lijf en leden, werd als ‘karakterloos’ omschreven. Wij vonden op dat moment dat het niets dan karakter had, misschien een wat somber karakter, maar zeer beslist karakter. Sindsdien heb ik ontdekt dat het huis een vriendelijke aard heeft: ik kan niet thuiskomen zonder het gevoel te hebben dat ik welkom ben.

Toen we ons huis eenmaal hadden, moesten we het vervolgens weer afstaan om het bewoonbaar te laten maken. Maandenlang was de aannemer erin bezig, en het enige wat wij konden doen, was een snel bezoek afleggen om te zien hoe alles ging, en onze blik afwenden van de verwaarloosde woestenij die de tuin moest worden. Soms ontvluchtte ik de beraadslagingen even om koortsachtig kruiskruid uit te trekken, zolang het me werd toegestaan. Walter wilde geen moment langer blijven dan strikt noodzakelijk was en ik was ongerust omdat ik moest vertrekken terwijl hier een grote hoeveelheid reusachtig kruiskruid weelderig zaad schoot. Mijn schaarse pogingen dit uit te trekken maakten heel weinig indruk op de wildernis, maar ik ontleende er toch enige voldoening aan.

Het was laat in de zomer toen we in het huis konden en daarna duurde het nog even voor we in staat waren echt met de tuin aan de slag te gaan. We waren voortdurend bezig, ieder vrij moment, met ons een weg te banen door de wirwar van braam, laurier en vlier. We wisten allebei dat het als een geheel moest worden aangepakt, met een vastomlijnd plan voor de hele tuin, en we hadden geluk dat we zoveel te doen hadden terwijl onze ideeën zich ontwikkelden en sudderden.

2. DE TUIN

De tuin die bij het huis hoorde, was aan de achterzijde verdeeld in twee kleine tuintjes, met muren en grasveldjes. Dit stamde waarschijnlijk uit de tijd dat het huis uit twee cottages had bestaan.

Naast de muren die de twee tuintjes achter het huis van elkaar scheidde, was er nog een muur, die ons van het boerenerf scheidde, en aan de voet van deze muur was iemand enthousiast aan de gang geweest met het maken van aarden wallen en had daar rechtop stenen in geplaatst, zo ongeveer als kersen op een taart. We overwogen dat dit een mooie kant-en-klare rotstuin voor ons was om mee te spelen. Het eerste wat we deden, toen we echt met de tuin aan de slag gingen, was alle muren en stenen weghalen en die opstapelen voor toekomstig gebruik. Ze vormden echt een probleem, die stapels stenen, toen ze van de ene plek naar de andere moesten worden verhuisd wanneer we met het stuk tuin begonnen waar ze lagen opgestapeld. Ik kon me niet voorstellen hoe we die ooit allemaal zouden kunnen gebruiken.

De hoge muur die ons van de weg afschermd, was afge-
werkt in typerende Somerset-stijl met rechtopstaande stenen,
om-en-om een hoge en een lage steen. Ik heb nooit de reden
voor deze gekartelde muren kunnen ontdekken en ik vind ze
helemaal niet mooi. Ik heb er de plaatselijke aannemer naar
gevraagd, en het enige wat hij wist te bedenken, was dat het een
leuke afwerking vormde. Ik kon me aantrekkelijker manieren
voorstellen om dit probleem op te lossen zonder zo'n overdadig
gebruik van grote stenen.

Er was veel gelegenheid om tussen de stenen planten te
zetten, en Walter stelde voor dat ik met de bovenkant van de
muur aan het werk ging terwijl we besloten wat we met de rest
van de tuin zouden doen. Daarom kocht ik enkele gemakke-
lijke rotsplanten en zaaide rode valeriaan en *Alyssum*, *Aubrieta*
en *Arabis* om die scherpe rotspunten aan te kleden. De grote
bergen stenen lagen in die tijd tot aan de muur en ik moest
er iedere keer tegen omhoog klauteren wanneer ik iets wilde
planten en later als ik mijn jonge aanwinsten water wilde geven.
Dit gieten gebeurde meestal na het diner, en dat was nog in de
dagen dat je een lange jurk en satijnen schoentjes aantrok voor
deze sociale gebeurtenis, waarvoor je niet zelf hoefde te koken.
Ik begrijp nog steeds niet dat ik nooit een enkel heb verzwikt
terwijl ik met één hand mijn rok moest ophouden en in de
andere de gieter hield, terwijl de stenen wiebelden en weggleden
onder mijn gewicht.

Stukje bij beetje wisten we natuurlijk van die stenen af
te komen. We gaven karrenvrachten weg aan iedereen die ze
maar wilde komen ophalen, voornamelijk boeren die ze bij
het hek van de boerderij stortten, voor houvast in de modder

van Somersetshire. De mooiste stenen hadden we zelf snel
opgebruikt. We beseften in die tijd niet dat we, naarmate onze
plannen vorderden, veel meer stenen moesten kopen dan we
ooit in het begin hadden gehad.

Na die tijd heb ik alle rechtopstaande stenen van de boven-
kant van onze muren laten verwijderen om er horizontaal platte
stenen op te laten leggen. Ik heb die ongelijkmatige afwerking
altijd erg lelijk gevonden en als ik druk bezig was om stenen
te zoeken om een bepaald project af te krijgen, werd ik altijd
nijdig op zoveel grote en gelijkmatige stenen die geen enkel nut
hadden. Verdwenen zijn alle kleinoden van de bovenkant van
de muur. In hun plaats woekeren er nu clematissen en worden
klimrozen over de bovenrand geleid, zodat de buitenwereld ook
van de bloemen kan genieten. De rotsplanten, of nakomelingen
ervan, groeien nu in de muur zelf. Door ze in iedere beschikbare
spleet en opening te stoppen kan ik de muur tot leven brengen,
lang voordat de planten in de border eronder beginnen. Grote
watervallen van wit en lavendelblauw, geel en roze voorkomen
dat de muur er in het vroege voorjaar koud en kaal uitziet.

Toen we al onze muurtjes en hindernissen hadden afge-
broken, zodat we ons konden voorstellen hoe alles er zonder die
afscheidings uitzag, was onze volgende klus het vrijmaken van
het boerenerf, het terrein voor de schuren, tussen het huis en de
boomgaard.

Veel mensen zouden zijn teruggeschrokken voor dat werk,
maar Walter niet. Iedereen die iets van een boerenbedrijf weet,
kan zich voorstellen wat voor bergen ijzer en rommel zich
daar in de loop der jaren hadden verzameld. We hadden de
schuren, het erf en de boomgaard van een kippenboer gekocht,

dus naast de erfenis van de boerderij hadden we ook nog alle relikwieën van het kippentijdperk. En dat werd allemaal nog mooier gemaakt door oude bedden, verroeste oliekachels, oude korsetten, potten, pannen, blikken en porselein, flessen en glazen potten, en wat grote stukken steen die ooit misschien voor het malen van graan zijn gebruikt.

Wekenlang brandde er midden in die woestenij een vuur om alle rommel te verbranden, tot Walter op een dag aankondigde dat het tijd werd om de grond te egaliseren voor een fatsoenlijke oprit naar de mouterij, die we als garage gebruikten. Ik kreeg te horen dat ik een andere plek moest zoeken om de kruiwagenladingen onkruid en rommel die ik elke dag bijebracht, te verbranden. Ik weet nog dat ik vruchteloos betoogde dat de plek waar het vuur werd gestookt gewoon zo kon blijven terwijl de rest van het erf werd aangepakt. Ik denk dat Walter heel verstandig was door zo resoluut met me te zijn. Om iets gedaan te krijgen moet je nu eenmaal meedogenloos en beslist zijn.

In die dagen werd er geen grof vuil opgehaald, wat ongetwijfeld de reden was voor de afschuwelijke verzameling troep die we vonden. De kleine dingen, zoals porselein, glas en blikjes, verzamelden we in kruiwagens en om ervan af te zijn liet Walter hier en daar op afgelegen plekken kuilen graven waar alles in werd gekieperd. Na verloop van tijd, toen ik meer land in cultuur had gebracht, ben ik op een aantal van deze geheime bewaarplaatsen gestuit en tot de conclusie gekomen dat het niet lonend is om zulke tijdelijke oplossingen te bedenken. Gelukkig wordt er tegenwoordig regelmatig grof vuil opgehaald en zijn die akelige aandenkens, na weer te zijn opgegraven, voorgoed verdwenen.

Tussen het boerenerf en de boomgaard stonden twee muren. Walter stelde voor daar leuke rotstuinen tegen aan te leggen, om het erf zo wat kleur en afwisseling te verlenen. Pas nadat ik mijn enthousiaste goedkeuring had gegeven, ontdekte ik dat hij een manier zocht om af te komen van de grotere stukken rommel die niet konden worden begraven. Dus werden alle oliekachels, resten van ledikanten, stukken ijzer en rollen draadgaas tegen de muren gezet en mocht ik de rest van het werk doen.

Gelukkig hadden we toen een tuinjongen die voor ons werkte en hij mocht me helpen al dit ijzerwerk met aarde te bedekken. Samen zochten we in de hopen stenen naar de mooiste exemplaren. Geen van ons had ooit eerder zoiets gedaan, maar we construeerden twee volgens ons zeer fraaie tuinen.

Korte tijd later verschenen er op een dag bezoekers. Een van hen was een bedreven tuinier, en ze kwam niet verder dan de eerste rotstuin. Ik dacht dat ze vol bewondering was voor ons werkstuk en wachtte op het applaus. Maar ik ontdekte dat ze probeerde de moed bijeen te rapen om mij te vertellen dat alle stenen onder een verkeerde hoek waren geplaatst. In plaats van enigszins naar binnen te leunen om een stevige massa grond te vormen die het regenwater kon vasthouden, staken die van mij naar buiten, zodat er bij de eerste flinke bui veel grond weg zou spoelen en het water niet in de resterende grond zou zakken, maar eraf zou lopen.

De stenen moesten nog enkele maanden zo blijven liggen, als monument voor mijn onwetendheid, maar op een gelukkige dag kwam er een neef met aanleg voor tuinieren op bezoek en